

ERGENLERDE KARAR VERME BECERİLERİ, ZORBALIKLA BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ VE ANKSİYETE DUYARLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Ümraniye Rehberlik ve Araştırma Merkezi

Ümraniye RAM tarafından hazırlanan bu çalışma, ULUSLARARASI V. TURKCESS EĞİTİM VE SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ, 21.YY BECERİLERİ, 2023 VİZYONU KAPSAMINDA SÖZLÜ BİLDİRİ olarak kabul edilmiştir, sunumu yapılacaktır.

GİRİŞ

Ergenlik dönemi, insan yaşamında kimlik gelişiminin en belirgin şekilde yaşandığı dönem olup; çocuğun bireyleşme aşamasına geçişte bağımsız yaşam becerilerini edindiği bir süreçtir. Bu süreçte ergenler sosyal, akademik ve iş yaşamıyla ilgili çok çeşitli sorunlarla yüzleşmekte ve kendi çözümlerini oluşturma denemeleri yapmaktadırlar. Dünyanın birçok ülkesinde ergenler, günlerinin önemli bir kısmını okul ortamında geçirmektedirler. Dolayısıyla yaşamlarındaki sorun ve becerilerin kayda değer bir bölümünün, okulda karşılaştıkları durumlarla ilgili olduğu söylenebilir. Bu dönem, ergenlerin yaşam tarzındaki seçenekleri keşfettikleri, kimlik kazanma arayışı içine girdikleri, kasıtsız ve kasıtlı birçok kararın alındığı bir dönemdir.

Karar verme davranışının gelişim açısından en önemli olduğu dönem, ergenlik dönemidir. Aynı zamanda ergenlik dönemi, ebeveynlerin evlatlarıyla ilgili çalışma alışkanlıkları, arkadaşlar, boş zaman faaliyetleri, dışarı çıkma kısıtlamaları gibi konularda karar verme otoritelerini sorguladıkları bir zamandır. Bu durum çoğu zaman ergen-ebeveyn tartışmasına dönebilmektedir. Ergenlerin karşı karşıya kaldıkları bu tartışmalar ve ikilemler ve dönem özelliği olan yeni seçimler yapıp kararlar alabilecek bir kimlik kazanma arzusu; ders çalışma alışkanlıkları, arkadaşlık ilişkileri, zorbalık gibi birçok davranış problemi alanını tetikleyebilir. Ergenin bu konularda karar vermesi pek çok değişkenin karşılıklı ve karmaşık etkisi sonucunda olmaktadır. Bu dönemde ergenler tarafından yüzleşilen zor problemleri ve meydan okumaları anlayabilmek ve onların kimlikle ilgili karmaşalarını çözümlmek için karar verme süreçlerini kavramak önemlidir. Karar verme davranışları; özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik, sorumluluktan kaçma gibi alt boyutlarda anlaşılabilir bir kavramdır.

Ergenler, eğitim ve öğretim amacıyla bir arada buldukları okul ortamında kendilerine özgü bir takım davranışlar ortaya koymaktadırlar. Okul döneminde bulunan çocukların kendi akranlarıyla kurmuş oldukları ilişkiler onların okula uyumlarını ve sosyalleşme süreçlerini doğrudan etkileyebilmektedir. Çocuk ve ergenlerin okul yaşantısında akranlarıyla kurmuş oldukları bu ilişkiler zaman zaman istenmeyen bir takım ilişki biçimlerini de barındırabilmekte ve ergen, zorbalık olarak tanımlanan bir örüntü içerisinde “zorba”, “mağdur” ya da “tanık olan-karışmayan” şeklinde yer alabilmektedir (Özen ve Aktan, 2010). Güncel literatürde üzerine oldukça geniş araştırmalar yapılmış olan zorbalık; bir öğrencinin bir ya da daha fazla öğrenci tarafından sürekli olarak olumsuz eylemlere uğratılması şeklinde

tanımlamıştır. Ergenlik dönemi; okullarda zorbalığın yoğun bir biçimde yaşandığı ve hem zorba, hem kurban, hem de zorbalığa tanıklık eden öğrencilerin yetişkinlik yaşamlarında kalıcı izler bıraktığı bir dönemdir. Diğer tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de okul zorbalığı ergenlik dönemindeki öğrenciler için önemli ve ciddi bir problemdir. Bu sorunla ilgili önleyici ve sağaltıcı çalışmaların, zorbalık konusunda yapılmış olan araştırma bulgularına dayalı olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Ergenlerin zorbalıkla başa çıkmada tercih ettikleri stratejilerin tespit edilmesi; sağlıklı programların geliştirilmesi için elzemdir. Zorbalıkla baş etme stratejileri; Çaresizlik ve boyun eğme, Yardım arama, Sosyal desteğe başvurma, Kaçınma, Direnme, İyimsenlik alt boyutlarında anlaşılabilir.

Gelişim dönemi itibariyle ergenlerin içinde bulunduğu kimlik karmaşası, birçok alanda ilk defa deneyimlenen sorumluluk alma ve karar verme becerileri, zorbalıkla baş etme gibi sorunlar beraberinde anksiyeteyi getirebilir. Anksiyete (kaygı) kavramı; kişiler arası etkileşimden kaynaklanan, hem güdüleyici hem de ket vurucu etkileri olan, çeşitli ve çok yönlü duygularla birlikte yaşanan bir durum olarak tanımlanmaktadır. Çoğu zaman bir kararsızlık duygusu, korku ve geleceğe yönelik kötümser bir beklentiye içeren anksiyete genellikle hoş olmayan bir niteliğe sahiptir (Kozacıoğlu, 1986). Anksiyete tanımlanması zor bir korku ve endişe duygusudur. Bu duyguya vücutta bir takım duyular da eşlik edebilir. Anksiyete duyarlılığı, kişinin anksiyete belirtilerinin zararlı sonuçlara yol açabileceği inancını yansıtmaktadır. İlk kez Reiss ve McNally (1985) tarafından tanımlanan Anksiyete duyarlılığı; anksiyeteye bağlı duyum ve belirtilerin zararlı fiziksel ve/ya toplumsal sonuçları olduğuna dair aşırı bir korku olarak nitelendirilmiştir. Anksiyete duyarlılığının öğrenmeyle mi yoksa genetik etkenlerden mi etkileneceği araştırılmaya çalışılmıştır (Stein ve ark. 1999, Taylor ve ark. 2008). Ergenlik döneminde anksiyete duyarlılığının fiziksel, sosyal ve psikolojik alt boyutları anlaşılabilir şekilde koruyucu müdahaleler eğitim ve sağlık sistemi içinde geliştirilebilir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Zorbalık, anksiyete duyarlılığı ve karar verme gibi birbiriyle girift ilişkileri olduğu öngörülen konularda ergenlerle yapılacak teorik ve uygulamalı araştırmalar; oluşturulacak psikoeğitim ve önleyici rehberlik çalışmaları açısından oldukça önemli kaynaklardır. Yapılan bu çalışmada da, ilişki tarama modelinde betimsel bir araştırmayla ergenlerin karar verme beceri tarzları, anksiyete duyarlılıkları ve zorbalıkla baş etme stratejileri arasındaki ilişkiyi

irdemek; ergenlerin demografik özelliklerine göre bu yapıların nasıl farklılaştığını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli:

Bu araştırma, mevcut durumu saptamaya çalışan betimsel bir çalışmadır. Araştırmada tarama modellerinin bir çeşidi olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. İlişkisel tarama modelleri iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. İlişkisel tarama modeli gerçek bir neden-sonuç ilişkisi vermemekle birlikte bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin kestirilmesine olanak sağlamaktadır (Karasar, 2006, s. 82). Bu model çerçevesinde Ergenlerde karar verme becerileri, zorbalıkla başa çıkma stratejileri ve anksiyete duyarlılığı arasındaki ilişkiler araştırılmıştır

Araştırma Grubu

Katılımcıların tamamı İstanbul Ümraniye İlçesindeki liselere devam eden öğrencilerden oluşmaktadır. Ölçme araçlarının uygulanacağı bireyler, “14-18 yaş aralığında olmak” durumu dikkate alınarak amaçlı (purposive) örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Bu örneklemenin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda bir evrenin temsilci bir örneği yerine, amaçlı olarak bir ya da birkaç alt kesimini örnek olarak almaktır. Bir başka ifade ile amaçlı örnekleme, evrenin soruna en uygun bir kesimini gözlem konusu yapmak demektir (Sencer, 1989). Amaçlı örneklemede araştırmacı, evrenle ilgili daha önceki kuramsal bilgiler ve kendi bilgilerine ve araştırmanın özel amacına dayanarak bir örneklem belirlemektedir (Fraenkel ve Wallen, 1993). Bu çalışmada, araştırma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme çeşitlerinden, tüm lise türlerinden veri elde etmek amacıyla maksimum çeşitlilik yöntemi benimsenmiştir. Bu örnekleme yönteminin evren değerleri hakkında önemli ipuçları vereceği ifade edilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008). Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları 408 katılımcıya uygulanmıştır. Veri analizleri öncesi, katılımcıların veri toplama araçlarına verdikleri yanıtlar gözden geçirilmiştir. Bu inceleme sonucunda, ölçek maddelerinin çoğunu boş bırakan (en az % 5’ini) ya da merkeze kayma hatalarının gözlemlendiği toplam 26 kişi veri setinden çıkarılmıştır. Sonuçta analizler, 214’ü kız, 168’ü erkek olmak üzere toplam 382 katılımcıdan elde edilen

verilerle gerçekleştirilmiştir. 9 ve 12. sınıfa devam eden öğrencilerin yaşları 14 ile 18 arasında değişmektedir (ortalama yaş: 16,05; standart sapma: 1.09).

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu, Öğrencilerin nitelikleri hakkında bilgi toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Kişisel bilgi formu; cinsiyet, okul türü, devam edilen sınıf, okul öncesi eğitim alma durumu, yaşamdaki kararlarda etkili olan kişi, algılanan anne ve baba tutumları ile ilgili sorular içermektedir.

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği ; Çolakkadıoğlu ve Güçray (2007), Mann, Harmoni ve Power (1989) tarafından geliştirilen ergenlerin karar verme stillerini belirlemede oldukça sık kullanılan bir ölçek olan “ergenlerde karar verme ölçeği” nin (EKVÖ) Türkçe’ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapmışlardır. Ölçek 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu beş alt ölçek, öz saygı, ihtiyatlı-seçicilik, panik, sorumluluktan kaçma ve umursamazlıktır. EKVÖ’nün, Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları; İhtiyatlı Seçicilik alt ölçeği .78, Özsaygı alt ölçeği .79, Sorumluluktan Kaçma alt ölçeği .65, Umursamazlık alt ölçeği .73 ve Panik alt ölçeği .77 olarak bulunmuştur. Ölçek tekrar test güvenirlik katsayıları ise; İhtiyatlı Seçicilik alt ölçeği için .81, Özsaygı alt ölçeği için .80, Panik alt ölçeği için .82, Sorumluluktan Kaçma alt ölçeği için .80, Umursamazlık alt ölçeği .86 olarak saptanmıştır (Çolakkadıoğlu ve Önder Cenkseven, 2011). Ölçek dördümlü likert tipindedir ve maddelere verilen yanıtlar 0 ile 3 puan arasında değişmektedir. “Benim için hiçbir zaman doğru değil (0), benim için bazen doğru (1), benim için sık sık doğru (2) ve benim için her zaman doğru (3)” şeklinde puanlanmaktadır. Her bir alt ölçekten alınacak puan en yüksek 18 en düşük 0 olacaktır. Alt ölçeklerden alınan yüksek puanlar o karar verme stilinin kullanıldığına işaret etmektedir. Birey birkaç alt ölçekten yüksek puan alabilir. Ölçekte yalnızca 2., 4. ve 6. maddeler ters çevrilmek suretiyle puanlanmaktadır. Sonuç olarak EKVÖ ile ilgili yapılan istatistiksel analizler EKVÖ’nün ergenlerde karar vermede özsaygı ve karar verme stillerini ölçmede kullanabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak göstermiştir.

Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği; Bu ölçek ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin zorbalığa maruz kalmaları durumunda kullandıkları başa çıkma stratejilerini belirlemek üzere Seçer (2013) tarafından geliştirilmiş öz bildirim dayalı Likert tipi bir ölçme aracıdır. Ölçek toplam 27 madde ve çaresizlik ve boyun eğme (ÇBE), yardım arama (YA), sosyal desteğe başvurma (SDB), kaçınma (K), direnme-karşı koyma (DKK) ve iyimserlik (İ) alt boyutlarından oluşmaktadır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda

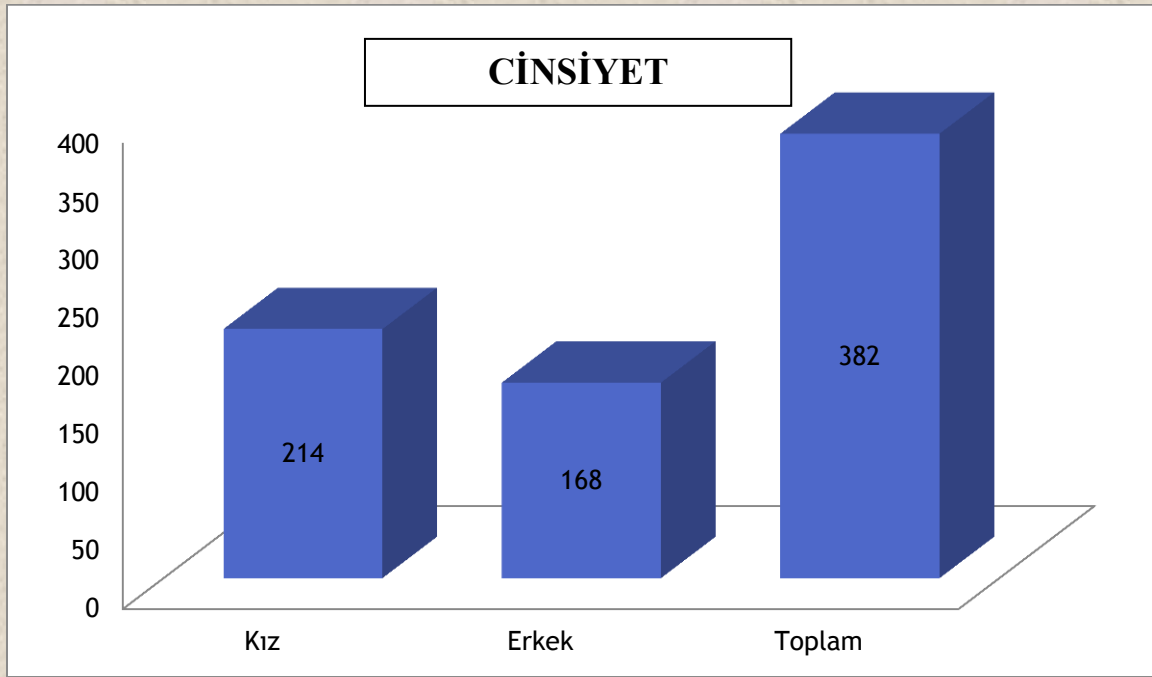
toplam varyansın %55,19'unu açıklayan bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen altı faktörlü bu yapının doğrulayıcı faktör analizi ile model uyumu test edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları elde edilen faktör yapısına ilişkin model uyum indekslerinin iyi düzeyde olduğunu göstermiştir. Uyum indeksi değerleri ise RMSEA=.056, RMR= .044, NFI=.91, NNFI= .92, CFI=.92, IFI=.92, RFI=.94, AGFI=.90, GFI=.92 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenirlik analizleri için iç tutarlık, iki yarı ve test tekrar test güvenirliğine bakılmıştır. ZBÇSÖ'nin iç tutarlık güvenirlik katsayısı ölçek toplamı için .84, ve alt boyutlar için sırayla .83, .81, .85, .84, .85, .82 olarak saptanmıştır. ZBÇSÖ'nin iki yarı güvenirlik katsayısı ölçek toplamı için .83 ve alt boyutlar için sırayla .82, .80, .82, .82, .84, .83 olarak tespit edilmiştir. ZBÇSÖ'nin test tekrar test güvenirlik katsayısı ölçek toplamı için .86 alt boyutlar için sırayla .84, .82, .83, 81, .83, .84 olarak bulunmuştur. Benzer ölçek geçerliği için ZBÇSÖ'nin akademik stres, benlik saygısı ve stresle başa çıkma tarzları ölçekleri ile ilişkisine bakılmıştır. Elde edilen sonuçlarda ZBÇSÖ'nün alt boyutları ile diğer ölçeklerin -.23 ile .85 arasında bir ilişkinin olduğu bulgulanmıştır. ZBÇSÖ'den her bir alt boyut için ayrı ayrı toplam puan elde edilebilmektedir. Alt boyutlar için elde edilen toplam puan artışı zorbalıkla başa çıkma stratejilerinin kullanımını göstermektedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde tarama amaçlı araştırmalarda kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Çocuklar için Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği; Çocukların anksiyete duyarlılıklarını ölçmek üzere Silverman ve diğ. (1991) tarafından geliştirilmiş, Seçer ve Gülbahçe (2013) tarafından Türk kültürüne uyarlanarak psikometrik özellikleri incelenmiştir. Çocuk ve ergenlere (12-18 yaş) uygulanmaktadır. Ölçek anksiyete duyarlılığının alt boyutları ile ilişkili özellikleri ölçmeye yönelik olarak geliştirilen ve bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi esasına dayalı olan bir ölçme aracıdır. Ölçek fiziksel anksiyete duyarlılığı, psikolojik anksiyete duyarlılığı ve sosyal anksiyete duyarlılığı olmak üzere üç alt boyut ve 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin faktör yükleri fiziksel duyarlık için .54 ile .73 arasında, psikolojik duyarlık için .40 ile .71 arasında ve sosyal duyarlık için .54 ile .83 arasında değiştiği bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayıları alt ölçekler için sırasıyla .82, .73, .71 olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenirlik katsayılarının alt ölçekler için sırasıyla .84, .87 ve .83 olarak bulunmuştur.

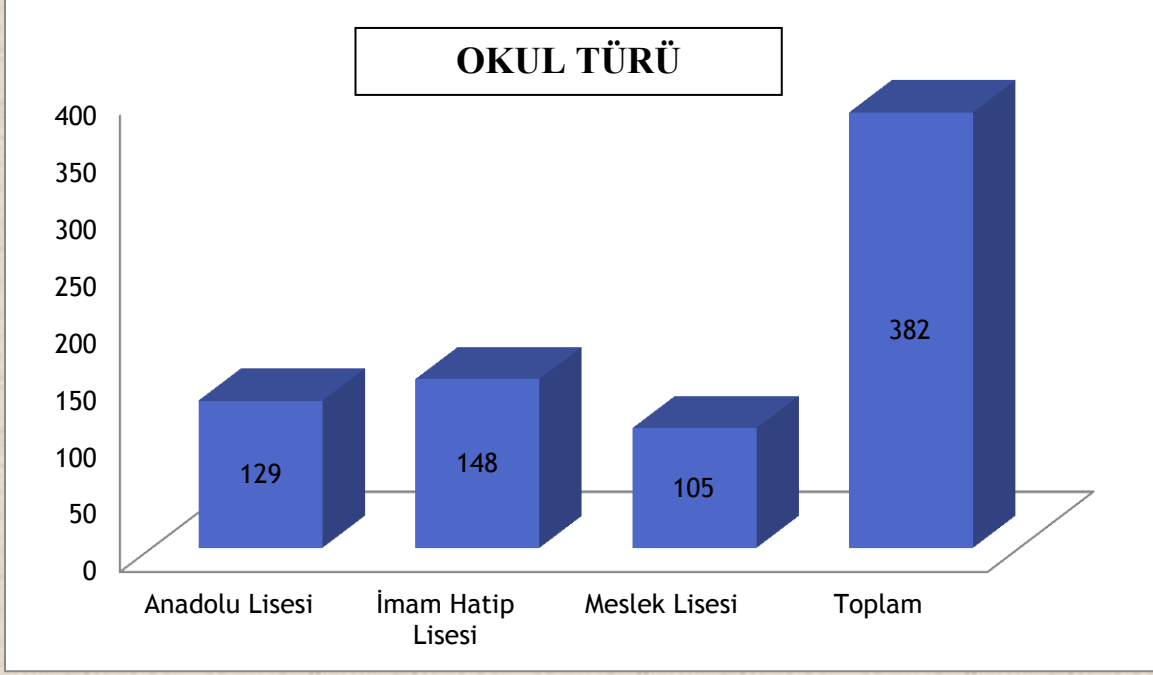
Verilerin Çözümlemesi

Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup ortalamaları arasındaki farkı t-testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Pearson korelasyon analizi ile test edilmiştir. Verilerin analiz edilmesinde anlamlılık düzeyi en az 0.05 olarak benimsenmiştir. Araştırmanın verileri SPSS 16.0 paket programı ile analiz edilmiştir.

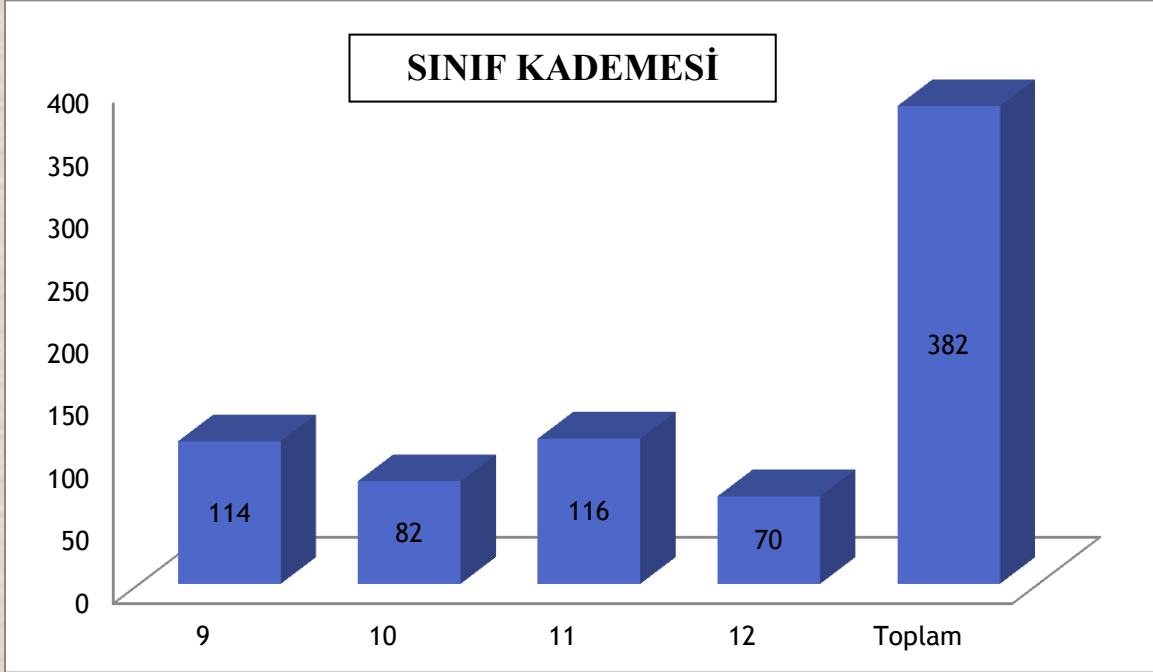
BULGULAR

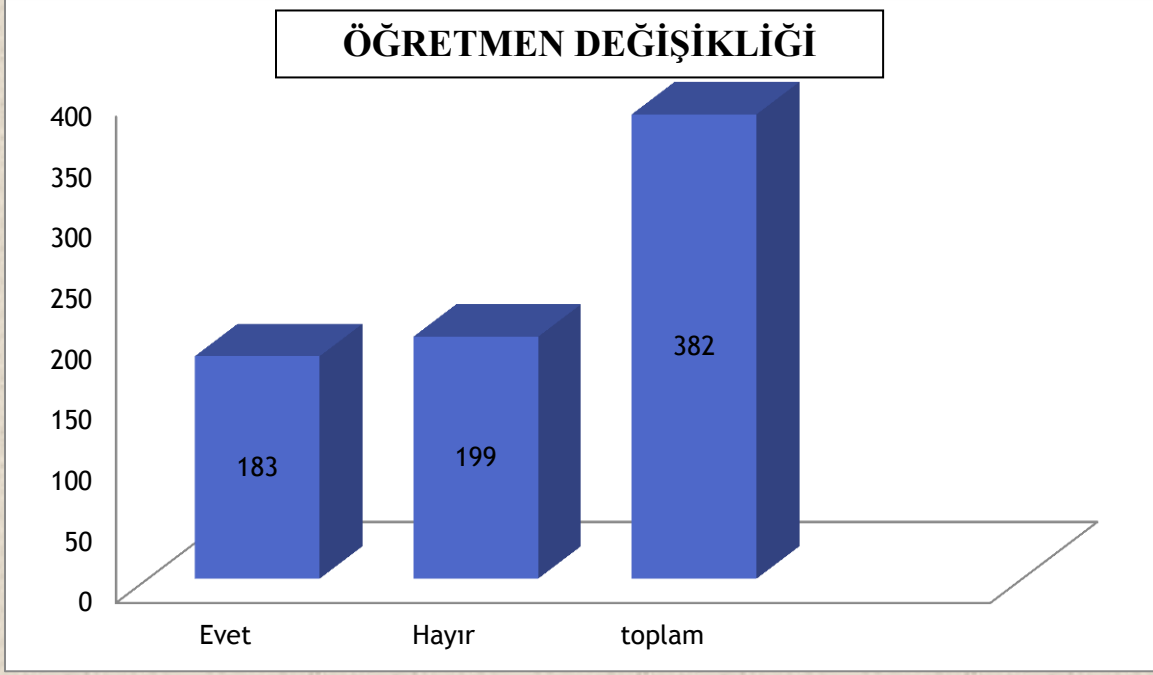
Araştırmaya katılan toplam 382 öğrencinin 214'ü kız (%56), 168'i erkek (%44) öğrencidir.

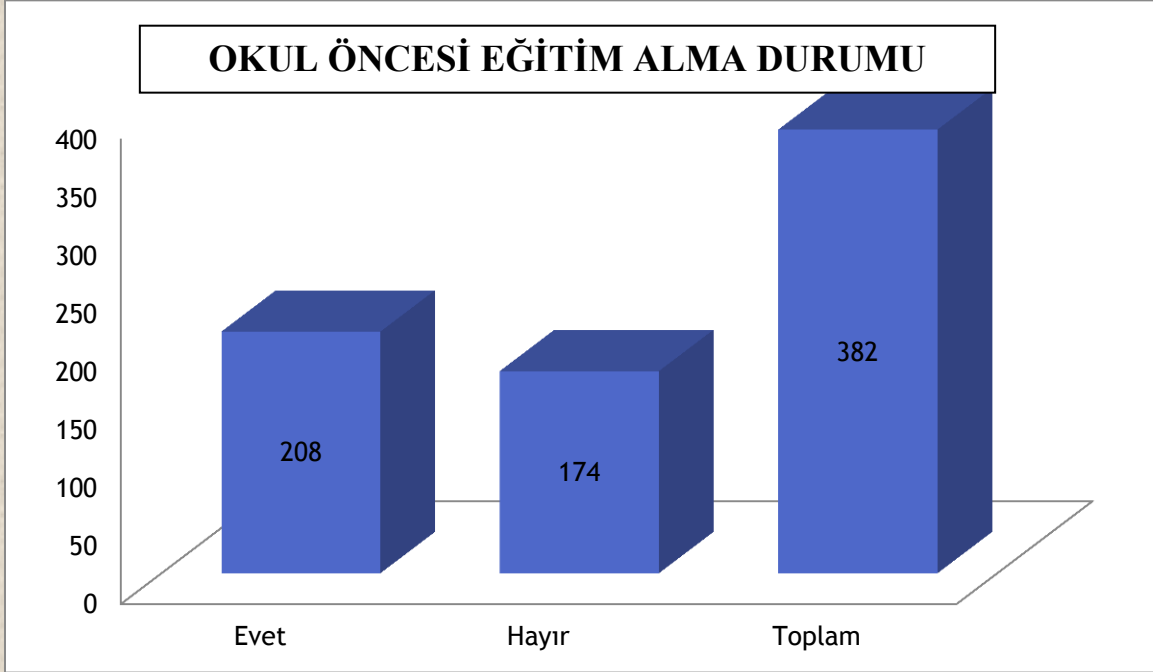
Araştırmaya katılan toplam 382 öğrencinin 129'u (%34) Anadolu Lisesi, 148'i (%39) İmam Hatip Lisesi, 105'i (%28) Meslek Lisesi öğrencisidir.

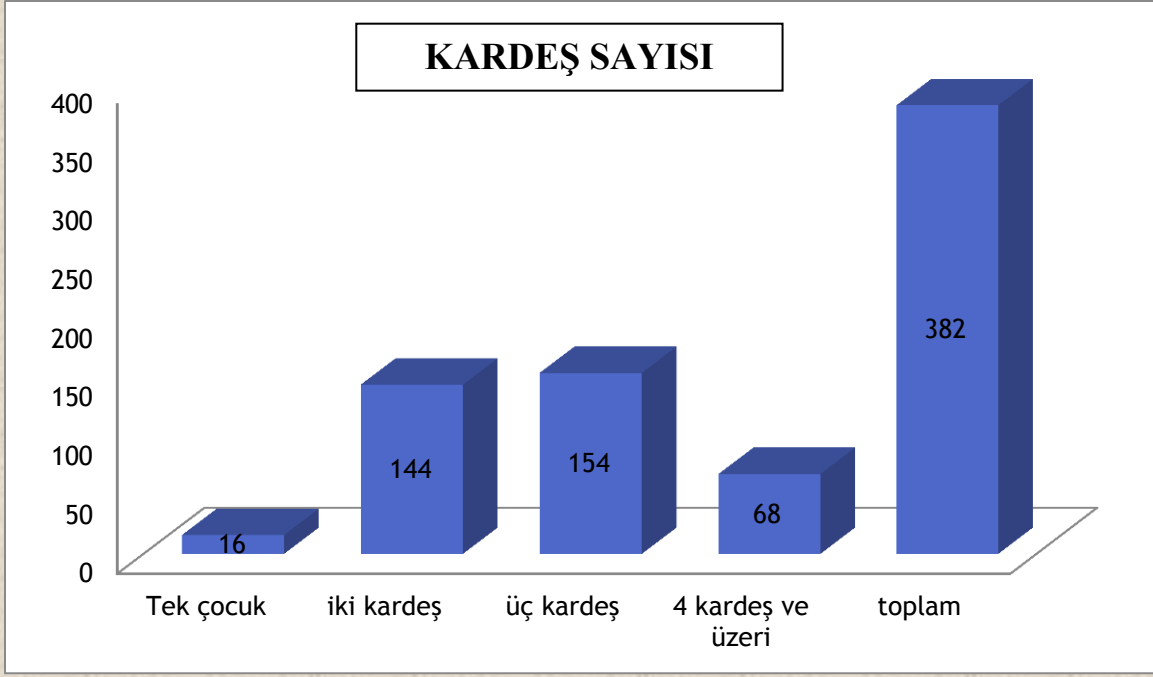
Araştırmaya katılan toplam 382 öğrencinin 114'ü (%30) 9.sınıf, 82'si (%22) 10. sınıf, 116'sı (%30) 11.sınıf, 70'i (%18) 12.sınıf öğrencisidir.

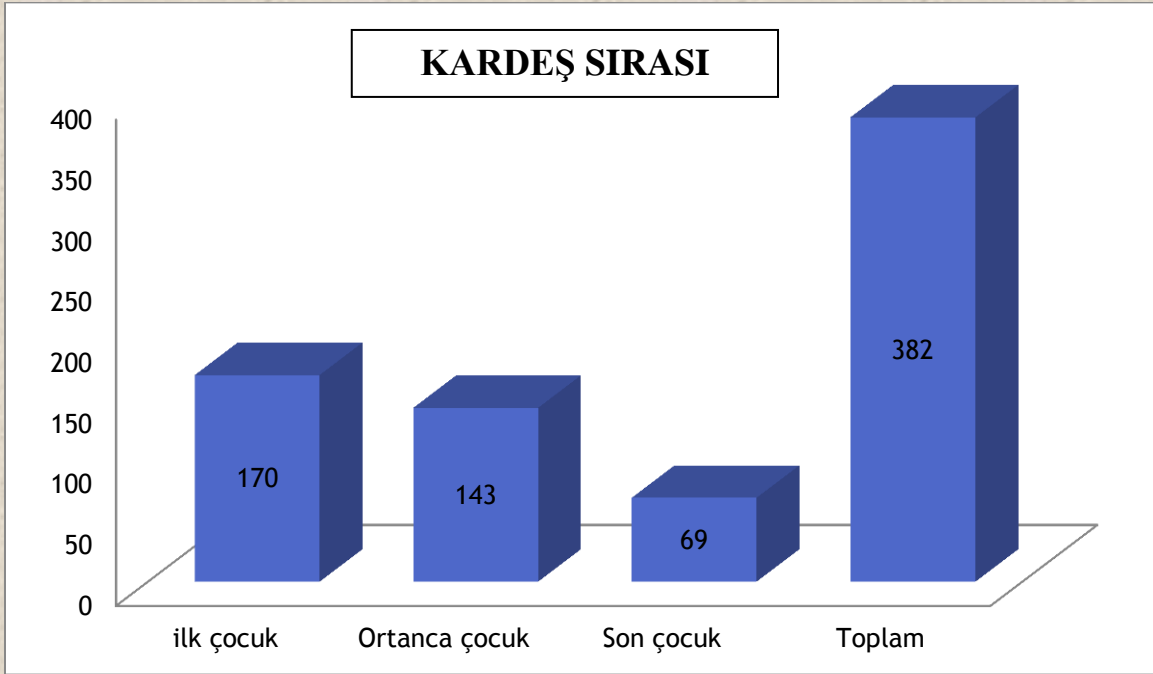
Araştırmaya katılan toplam 382 öğrencinin 183'ü (%48) ilkokulda öğretmen değişikliği yaşarken, 199'u (%52) öğretmen değişikliği yaşamamıştır.

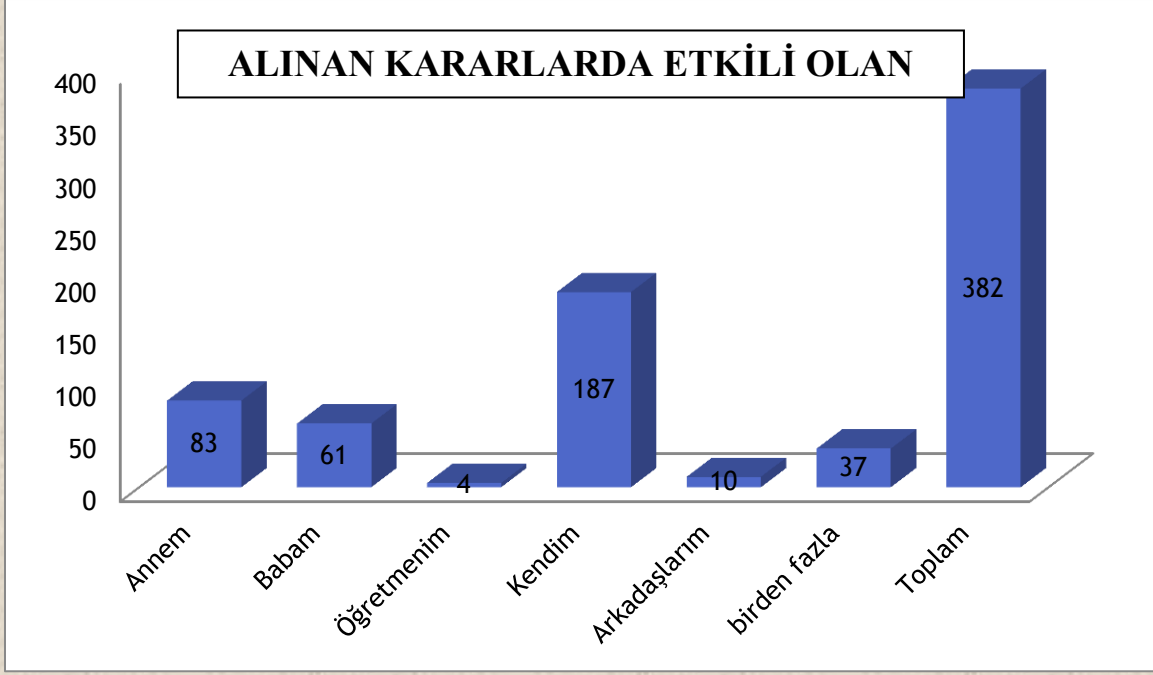
Araştırmaya katılan toplam 382 öğrencinin 208'i (%55) okul öncesi eğitim almışken, 174'ü (%45) okul öncesi eğitim almamıştır.

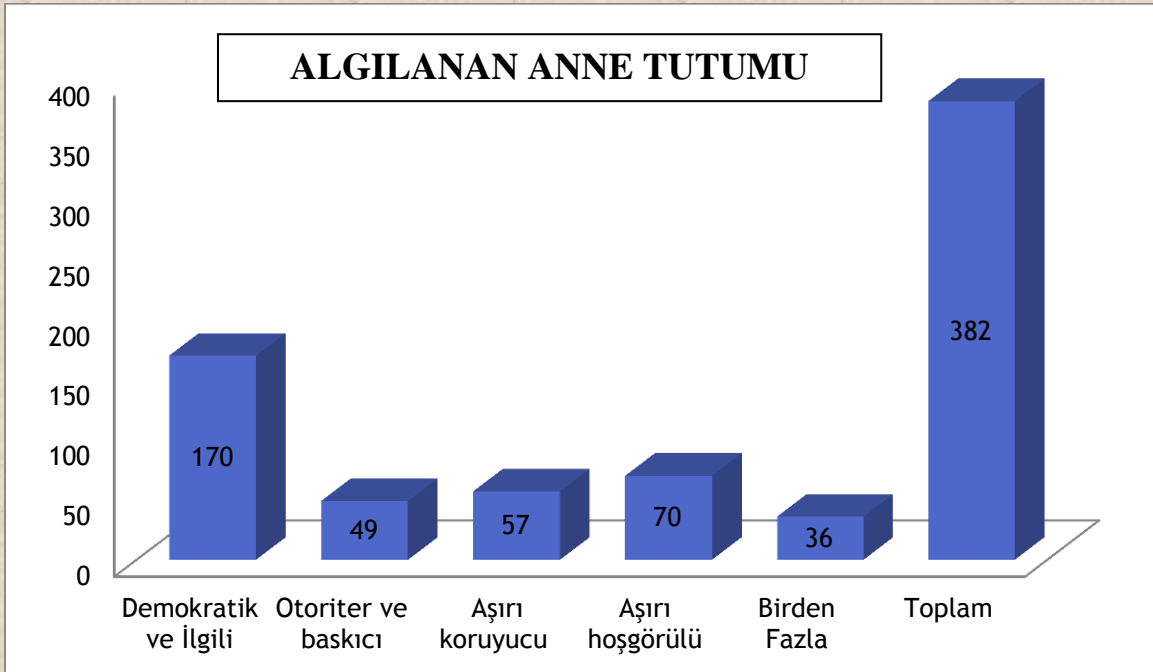
Araştırmaya katılan toplam 382 öğrencinin 16'sı (%4) tek çocuk, 144'ü (%38) iki kardeş, 154'ü (%40) üç kardeş ve 68'i (%18) 4 kardeş ve üzeridir.

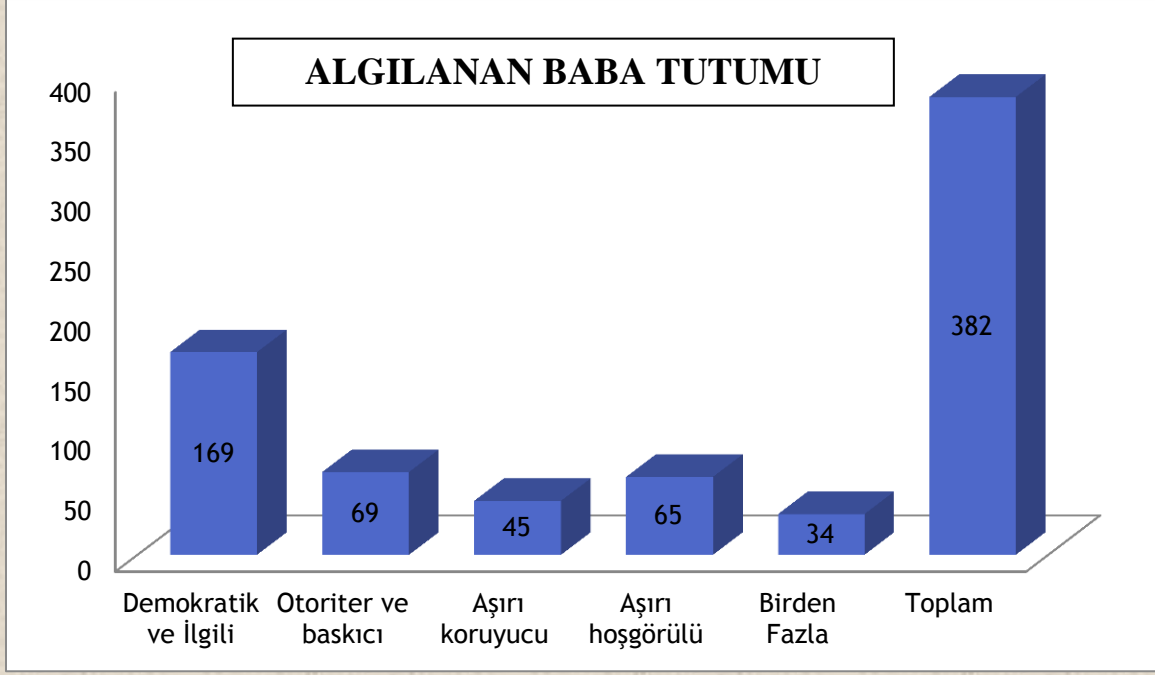
Araştırmaya katılan toplam 382 öğrencinin 170'i (%45) ilk çocuk, 143'ü (%37) ortanca çocuk ve 69'u (%18) son çocuktur.

Araştırmaya katılan toplam 382 öğrenciden genellikle yaşamlarındaki kararlarda etkili olan kişilerin 83'ü (%22) Annem, 61'i (%16) babam, 4'ü (%1) öğretmenim, 187'si (49) kendim, 10'u (%3) arkadaşlarım ve 37'si (%10) birden fazla kişi olarak belirtmiştir

Araştırmaya katılan toplam 382 öğrencinin algılanan anne tutumunu, 170'i (%45) demokratik ve ilgili, 49'u (%13) otoriter ve baskıcı, 57'si (%15) aşırı koruyucu ve 70'i (%18) aşırı hoşgörülü, 36'sı (%9)'u birden fazla olarak belirtmiştir.

Araştırmaya katılan toplam 382 öğrencinin algılanan baba tutumunu, 169'u (%44) demokratik ve ilgili, 69'u (%18) otoriter ve baskıcı, 45'si (%12) aşırı koruyucu ve 65'i (%17) aşırı hoşgörölü, 34'si (%9)'u birden fazla olarak belirtmiştir.

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği, Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ve Anksiyete Duyarlılığı Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular

Tablo 1de Ergenlerde Karar Verme Ölçeği, Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ve Anksiyete Duyarlılığı ölçekleri puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Pearson Korelasyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 1

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği, Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ve Anksiyete Duyarlılığı ölçekleri Alt Ölçekleri Arasındaki Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Matrisi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Karar verme ölçeği														
1-Öz Saygı	1	.53**	-.36**	-.48**	-.50**	-.18**	.65	-.07	-.16**	.20**	-.29**	-.28**	-.09	-.23**
2-İhtiyatlı-seçicilik		1	-.38**	-.15**	-.39**	-.15**	.09	.07	-.12*	.36**	-.21**	-.04	.13	-.06
3-Umursamazlık			1	.42**	.63**	.24**	-.09	-.00	.20**	-.26**	.29**	.08	-.06	.02
4-Panik				1	.50**	.15**	.00	.17**	.19**	-.00	.21**	.45**	.17**	.35**
5-Sorumluluktan Kaçma					1	.21**	-.08	.09	.24**	-.19**	.29**	.23**	.05	.16**
Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği														
6-Çaresizlik						1	-.03	.03*	.17**	-.29**	.41**	.08	-.04	.06
7-Yardım							1	.22**	.28**	.09*	.03	.15**	.07	.25**
8-Sosyal destek								1	.32**	.37**	-.04	.29**	.16**	.29**
9-Kaçınma									1	-.06	.21**	.10*	.08	.09
10-Direnme										1	-.16**	.13**	.20**	.13**
11- İyimserlik											1	.08	-.00	.00
Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği														
12-Fiziksel Duyarlılık												1	.43**	.53**
13-Psikolojik Duyarlılık													1	.30**
14-Sosyal Duyarlılık														1

$n = 382$, * $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo-1 de, öğrencilerde karar verme ölçeğinde öz saygıda, zorbalıkla başetme stratejilerinden çaresizlik ($r=-.18$), kaçınma ($r=-.16$), iyimserlik ($r=-.29$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler; direnme ($r=.20$) arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme ölçeğinde ihtiyatlı seçicilik, zorbalıkla başetme stratejilerinden çaresizlik ($r=-.15$), kaçınma ($r=-.12$), iyimserlik ($r=-.21$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler; direnme ($r=.36$) arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme ölçeğinde umursamazlık, zorbalıkla başetme stratejilerinden direnme ($r=-.26$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler; çaresizlik ($r=.24$) kaçınma ($r=.20$), iyimserlik ($r=.29$) arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme ölçeğinde panik, zorbalıkla başetme stratejilerinden çaresizlik ($r=.15$), sosyal destek ($r=.17$), kaçınma ($r=.19$), iyimserlik ($r=.21$) pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme ölçeğinde sorumluluktan kaçmada, zorbalıkla başetme stratejilerinden direnme ($r=-.19$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler; çaresizlik ($r=.21$), kaçınma ($r=.24$) iyimserlik ($r=.29$) arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme ölçeğinde öz saygıda, anksiyete duyarlılığı ölçeğinden fiziksel duyarlılıkla ($r=-.28$), sosyal duyarlılıkla ($r=-.23$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme ölçeğinde panikte, anksiyete duyarlılığı ölçeğinden fiziksel duyarlılıkla ($r=.45$), psikolojik duyarlılıkla ($r=.17$), sosyal duyarlılıkla ($r=.35$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme ölçeğinde sorumluluktan kaçma ile, anksiyete duyarlılığı ölçeğinden fiziksel duyarlılıkla ($r=.23$), sosyal duyarlılıkla ($r=.16$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde zorbalıkla baş etme stratejileri ölçeğinde yardım ile, anksiyete duyarlılığı ölçeğinden fiziksel duyarlılıkla ($r=.15$), sosyal duyarlılıkla ($r=.25$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

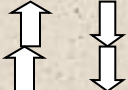
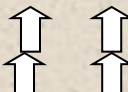
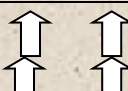
Öğrencilerde zorbalıkla baş etme stratejileri ölçeğinde sosyal destek ile, anksiyete duyarlılığı ölçeğinden fiziksel duyarlılıkla ($r=.29$), psikolojik duyarlılıkla ($r=.16$), sosyal duyarlılık ($r=.29$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde zorbalıkla baş etme stratejileri ölçeğinde direnme ile, anksiyete duyarlılığı ölçeğinden fiziksel duyarlılıkla ($r=.13$), psikolojik duyarlılıkla ($r=.20$), sosyal duyarlılıkla ($r=.13$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Ergenlerde; “Karar Verme Ölçeği” ve “Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği”nin alt boyutları arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bulunan ilişkiler aşağıdaki gibidir:

Karar Verme Ölçeği		Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği
Özsaygı	↑	Çaresizlik
	↑	Kaçınma
	↑	İyimserlik
İhtiyatlı Seçicilik	↑	Çaresizlik
	↑	İyimserlik
	↑	Direnme
Umursamazlık	↑	Kaçınma
	↑	Çaresizlik
	↑	Direnme
Panik	↑	Sosyal Destek Arayışı
	↑	Çaresizlik
	↑	İyimserlik
Sorumluluktan Kaçma	↑	Kaçınma
	↑	Direnme
	↑	İyimserlik
	↑	Kaçınma
	↑	Çaresizlik

**Ergenlerde; “Karar Verme Ölçeği” ve “Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği”nin alt boyutları arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bulunan ilişkiler aşağıdaki gibidir:

Karar Verme Ölçeği		Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği
Özsaygı		Fiziksel Duyarlılık Sosyal Duyarlılık
Panik		Fiziksel Duyarlılık Sosyal Duyarlılık
Sorumluluktan Kaçma		Fiziksel Duyarlılık Sosyal Duyarlılık

**Ergenlerde; “Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği” ve “Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği”nin alt boyutları arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bulunan ilişkiler aşağıdaki gibidir:

Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği		Anksiyete Duyarlılığı Ölçeği
Yardım İsteme		Fiziksel Duyarlılık Sosyal Duyarlılık
Sosyal Destek Arayışı		Fiziksel Duyarlılık Sosyal Duyarlılık
Direnme		Fiziksel Duyarlılık Sosyal Duyarlılık

Tablo 2

Ergenlerde Karar verme Ölçeği, Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri ve Anksiyete Duyarlılığı ölçekleri Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek İçin Yapılan Bağımsız Grup t- Testi Sonuçları

Ölçekler	Alt Ölçekler	Cinsiyet	n	X	SS	t	p
Zorbalık ile başetme ölçeği	Yardım	Kadın	214	9.83	4.20	3.10	.00
		Erkek	168	8.50	4.09		
	Sosyal Destek	Kadın	214	16.14	4.46	2.84	.00
		Erkek	168	14.77	4.98		
	Direnme	Kadın	214	16.35	3.46	4.05	.00
		Erkek	168	14.78	4.06		
Karar verme ölçeği	Panik	Kadın	214	7.48	4.22	4.81	.00
		Erkek	168	5.58	3.47		
	Özsaygı	Kadın	214	10.89	3.46	-4.56	.00
		Erkek	168	12.45	3.18		
Anksiyete duyarlılığı ölçeği	Fiziksel Duyarlık	Kadın	214	18.57	5.29	8.79	.00
		Erkek	168	14.30	4.20		
	Psikolojik Duyarlık	Kadın	214	15.97	3.96	3.69	.00
		Erkek	168	14.42	4.18		
	Sosyal Duyarlık	Kadın	214	8.34	2.87	6.26	.00
		Erkek	168	6.47	2.90		

Tablo 2 de Ergenlerde Karar verme Ölçeği, Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri ve Anksiyete Duyarlılığı ölçekleri Puanlarının Cinsiyet Değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız gruplar t-testi sonuçları sunulmuştur. Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre, *zorbalıkla baş etmede yardım, sosyal destek ve direnme* alt ölçeklerinde kızların lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır [$p < .05$].

Karar verme ölçeği alt boyutlarından *panikte* kızların lehine; *özsaygı* da erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır [$p < .05$].

Anksiyete duyarlılığı ölçeğinde *fiziksel, psikolojik ve sosyal duyarlılık* alt ölçeklerinde kızların lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır [$p < .05$].

SONUÇ

Ergenlerin olayları değerlendirip, nasıl kararlar aldıkları, zorbalıkla başetme stratejileri ve anksiyete duyarlılığını büyük ölçüde etkilemektedir. Karar verme becerilerinin geliştirilebilen bir davranış olması, günümüzde ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında öğrenci ve velilere uygulanabilecek bir grup rehberliği programının geliştirilmesinde önem taşımaktadır.

Bu araştırmada Ergenlerde Karar Verme becerileri, Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri ve Anksiyete duyarlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi, aynı zamanda bu değişkenlerin, demografik değişkenler açısından da değerlendirilmesi amaçlanmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır;

** Karar verme becerilerinde öz saygıda, zorbalıkla başetme stratejilerinden çaresizlik kaçınma, iyimserlik arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler; direnme arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme becerilerinde ihtiyatlı seçicilik, zorbalıkla başetme stratejilerinden çaresizlik, kaçınma, iyimserlik arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler; direnme arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Karar verme becerilerinde umursamazlık, zorbalıkla başetme stratejilerinden direnme arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler; çaresizlik kaçınma, iyimserlik arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme ölçeğinde panik, zorbalıkla başetme stratejilerinden çaresizlik, sosyal destek kaçınma, iyimserlik pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme becerilerinde sorumluluktan kaçmada, zorbalıkla başetme stratejilerinden direnme arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler; çaresizlik kaçınma iyimserlik arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Yani, karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik düzeyi artıp, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma düzeyi azaldıkça zorbalıkla başederken daha olumlu sonuçlar edinebildiği ifade edilebilir.

***Öğrencilerde karar verme becerilerinde öz saygıda, anksiyete duyarlılığı ölçeğinden fiziksel duyarlılıkla, sosyal duyarlılıkla arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler

yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Karar verme becerilerinde panikte, anksiyete duyarlılığı ölçeğinden fiziksel duyarlılıkla, psikolojik duyarlılıkla, sosyal duyarlılıkla, arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Öğrencilerde karar verme becerilerinde sorumluluktan kaçma ile, anksiyete duyarlılığı ölçeğinden fiziksel duyarlılıkla, sosyal duyarlılıkla arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Yani, karar verme becerilerinde öz saygı düzeyi arttıp, panik ve sorumluluktan kaçma düzeyi azaldıkça fiziksel, psikolojik ve sosyal anksiyete duyarlılıklarında olumlu yönde gelişmeler görülebilir.

*** Cinsiyet değişkenine göre kızlar zorbalıkla baş etme stratejilerinden, yardım, sosyal destek ve direnmeyi erkeklere göre daha çok kullanmaktadırlar. Karar verme becerilerinde, kızlar erkeklere göre panik stilini daha çok gösterirken; erkekler de kızlara göre karar vermede özsaygı stilini daha çok kullanmaktadır. Anksiyete duyarlılığında ise kızlar erkeklere göre fiziksel, psikolojik ve sosyal anksiyeteye daha duyarlıdırlar.

ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına göre önerilen uygulamaları üç boyutta planlamak mümkündür. İlk olarak ailelere yönelik uygulamalar söz konusu olabilir. Okul psikolojik danışmanları tarafından ailelerle birlikte yapılacak çalışmaların başında bilgilendirme amaçlı seminerler gelmektedir. Uygulamacılara bu seminerlerden birisinde karar verme stilleri ve karar verme becerilerinin geliştirilmesi konusunun seçilmesi önerilebilir. Bu seminerler okul öncesinden itibaren tüm yaş gruplarındaki velilere yönelik olarak planlanabilir. Karar verme becerilerinin öğrenilmesinde ailenin bir laboratuvar görevi görmesi nedeniyle ebeveynlerin bu konuda kendilerini yenilemeleri açısından bu bilgilendirme seminerlerinin faydalı olabileceği düşünülebilir. Yine aynı sebeple özellikle lise öğrenci grupları ile çalışan psikolojik danışmanların bu gruptaki öğrenci velilerine yönelik karar verme becerilerinin öğretildiği bir grup eğitimi planlanabilir. Velilerin bu konuda bilgi sahibi olarak beceri kazanabilmesinin öğrencilerin karar verme yaşantılarını daha erken dönemde şekillendirmesi açısından önemli görülmektedir.

Bireyin karar verme davranışı, anne- baba, öğretmen ve arkadaşlar gibi yakın çevresindeki kişilerin model alması ile gelişmektedir. Bu amaçla ailelere, öğretmenlere ve okul yöneticilerine karar verme sürecinin önemi ve bu süreçte ergenin kendine güven duyması, kaygısının azaltılmasına ilişkin neler yapılabileceği konusunda; konferanslar, toplantılar yolu ile bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

Uygulamaların planlanabileceği ikinci grubu öğrenciler oluşturabilir. Bu kapsamda karar verme stilleri ve etkili karar verme stillerinin öğretilmesine dayalı sınıf ve grup rehberlik etkinlikleri ile seminerler planlanabilir. Bu çalışmalar ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik olarak planlanabilir. Öğrencilerin karar verme becerilerinin artırılması için karar verme konusunda geliştirilmiş paket programlardan faydalanılabilir ya da yeni programlar geliştirilebilir. Grup ve sınıf etkinliklerinin, öğrencilerin birbirlerine geribildirim vermelerini sağlaması nedeniyle arkadaştan algılanan sosyal destek açısından da öğrencilere yararlı olabileceği düşünülebilir. Bunların yanı sıra yine öğrencilere karar verme stillerini belirlemeye dayalı ölçekler uygulanarak karar verme stilleri açısından kendilerini tanımlarına yardımcı olunabilir.

Uygulamaların planlanabileceği üçüncü grubu ise öğretmenler oluşturabilir. Öğretmenlerle de karar verme stilleri ve uyumlu karar verme stilleri başlıklı bir toplantı konusu belirlenebilir. Aynı zamanda öğretmenlerin önemli bir sosyal destek kaynağı olmaları nedeniyle öğrencilere uyumlu karar verme stillerinin kazandırılmasında olumlu model olmaları açısından da uyumlu karar verme stilleri konusunda bilgilendirme amaçlı toplantının faydalı olabileceği düşünülebilir. Özellikle ortaokul ve lise düzeyindeki sınıf rehber öğretmenleri ile karar verme stillerinin belirlenmesine yönelik ölçeklerin kullanımı ve sonuçların öğrencilerle paylaşımı konularında işbirliği yapılabilir.

Bu araştırma karar verme becerileri, zorbalıkla başetme stratejileri ve anksiyete duyarlılığı arasındaki ilişkiyi inceleme açısından literatüre ışık tutmaktadır. Bu doğrultuda bazı öneriler verilebilir.

Psikolojik Danışmanlar için;

1. Özellikle okul ortamlarında karar verme ve zorbalıkla başetme becerilerini içeren grup danışmalarının yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
2. Yapılan çalışmalarda ebeveynin model olması ve gösterdiği tutumların karar verme becerileri ve zorbalıkla başetme stratejileri kazanımındaki etkisi de söz

konusu olduğundan ebeveynlere yönelik de bu konuları içeren grup danışmalarının ve ya aile eğitimlerinin yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

3. Öğretmenlere yönelik de eğitimler ve bilgilendirici seminerler düzenlenebilir.

Eğitmciler için;

1. Sınıf ortamlarında karar verme ve zorbalıkla baş etme stratejilerini içeren daha çok etkinliğin yer alması önerilmektedir.
2. Okullarda ve üniversitelerde farklı kademelere bu konuların kapsandığı uygulamalı derslerin konulmasının da faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Oluşturulacak psikoeğitim, seminer ve grup çalışmaları içeriğinin bazı bölümlerinin, cinsiyet ve okul türü bazında farklılaştırılması, sonuçlara uygun etkinliklerle desteklenmesi önerilir.

KAYNAKÇA:

Büyüköztürk, Ş. (2003). Sosyal Bilimlere için Veri Analizi Elkitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum. Ankara: PEGEM A yayıncılık.

Çolakkadıoğlu, O. (2010). Çatışma Kuramına Dayalı Olarak Geliştirilen Karar Verme Beceri Eğitimi Grup Uygulamalarının Ergenlerin Karar Verme Stilllerine Etkisi Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı .

Çolakkadıoğlu, O. (2012). Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin Ortaöğretim Öğrencileri için Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması . Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 387-403.

Çolakkadıoğlu, O., & Önder Cenkseven, F. (2011). Ergenlerde Kontrol Odağını Yordamada Karar Verme ve Problem Çözmenin Rolü . Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 317-330

Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (1993). How to Design and Evaluate Research in Education. New York: Mcgraw-Hill.

Karasar, N. (2006). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sencer, M. (1989) Toplum Bilimlerinde Yöntem. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Seçer, İ. (2013). Zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. İstanbul 2013 Dünya Psikolojik Danışma Rehberlik Kongresi, 465-466.

Seçer, İ. ve Gülbahçe, A. (2013). Çocuklarda Anksiyete Duyarlılık Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışması. Middle Eastern & African Journal of Educational Research (MAJER), 3, 91-106.